

Kvindebilleder – Eva, Maria og andre kvindemotiver i middelalderen. 9. nordiske symposium for ikonografiske studier 1984. Redigeret af Karin Kryger, Louise Lillie og Søren Kaspersen. Akademisk Forlag. København 1989. 224s. Ill. 180kr.

Bogen består af 15 artikler, som oprindeligt var foredrag ved 9. nordiske symposium for ikonografiske studier. Der er meget stor spredning i emner, der ikke udelukkende drejer sig om kvinder og slet ikke om kvindebilleder, hvis man tager dette ord bogstaveligt, hvilket symposiets ikonografiske sigte vel antyder. Den, der med denne bog tror at få en mængde informationer om middelalderens visuelle gengivelse og opfattelse af kvinden, bliver skuffet og må trøste sig med nogle fængslende men spredte observationer.

Knud Banning bringer i »Maria Magdalena i Biblia Pauperum« nogle interessante betragtninger over individualiseringen – den personlige selvstændiggørelse – som ses at gøre sig gældende i senmiddelalderen, hvor Maria Magdalena »er blevet en ligeså spændende person for Biblia Pauperums producenter og læsere som Jesu egen moder« (s. 17f). Maria Magdalena opnåede frelsen gennem bod og anger, og Banning viser, at boden kom til at dominere over dåben og nadveren. Da boden vil sikre frelse for den enkelte, har bodssakramentet fremmet individualiseringen, og det er i denne sammenhæng, at Maria Magdalena-dyrkelsen skal ses.

Det er befriende, at Lise Gotfredsen i »Maria og søjlen« tager et mere teoretisk udgangspunkt, specielt i E. H. Gombrich, der citeres for følgende centrale udsagn: »Et motiv i et maleri af H. Bosch kan forestille en knust krukke, symbolisere frådseriets last og udtrykke en ubevidst seksuel fantasi fra kunstnerens side« (s. 97).

Lise Gotfredsen forudsætter en ækvivalens mellem søjle og (brændende) kerte, som begge symboliserer Gud, men understreger to sider af ham: den opretholdende kraft og det dynamiske lys, der begge manifesterer sig i søjlens og kertens fælles falliske form. Lise Gotfredsen påpeger den hyppige forekomst af en søjle i fødselsscenernes ruiner, ja søjlen kommer til at spille en afgørende rolle i Den hellige Families intimeste liv! Stakkels gamle Josef. Med denne artikel får man pludselig øjnene op for dette motiv, bl.a. i en illustration til en anden artikel i denne bog om det lutherske Mariabillede i Sverige (s. 160 og 161).

Udgiverne skriver i indledningen, at »billeder var for menigmand, hvad tekster var for de lærde« (s. 10), hvilket man kan stille spørgsmålstejn ved. De tolkningsproblemer, som forskerne i dag står overfor, peger på et ret utilgængeligt billedsprog, der i datiden vel kun kunne forstås ved hjælp af præstens forklarende ord – og så er det jo alligevel ordet, der var for menigmand, og ikke billedet, hvis »symboler er ofte overdeterminerede« (s. 97). Der skal forklaring eller en indlæring til, for at potteskårene kan opleves som frådseriets symbol, ellers kommer der ikke noget ud af den knuste krukke andet end skår. Og vanskeligt har det været for den middelalderlige betragter at sætte sig ind i, om skårene udtrykker seksuelle fantasier og ikke eksempelvis destruktive fantasier eller konnotationer over husspektakler.

Hvis billederne henvendte sig så direkte til menigmand, som det ofte formodes af forskerne, så vil der ikke være megen eksistensberettigelse for vor tids ikonografer. Flere af bogens artikler dokumenterer berettigelsen.

Axel Bolvig